

કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત ગુજરાતની શિલ્પકલા

ખુમાણ લખધીરભાઈ દિલુભાઈ

સંશોધન વિદ્યાર્થી, ઇતિહાસ ભવન, મહારાજા કૃષ્ણકુમારસિંહજી ભાવનગર યુનિવર્સિટી

doi.org/10.64643/IJIRTV1218-190965-459

સારાંશ (Abstract) - આ સંશોધન પત્ર “કુમાર સામાયિક”માં પ્રકાશિત થયેલ ગુજરાતની શિલ્પકલા સંબંધિત લેખોના વિશ્લેષણ પર આધારિત છે. કુમાર સામાયિક ગુજરાતી કલા, સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિ ક્ષેત્રે પ્રતિષ્ઠિત સામાયિક છે, જેમાં સમયાંતરે ગુજરાતની મંદિર કલા, લોકકલા અને પ્રાચીન શિલ્પોના વિશદ અભ્યાસ રજૂ થયા છે. આ લેખોમાં મુખ્યત્વે ધાર્મિક શિલ્પો, નગરદેવતાઓ, લોકઆસ્થાના પ્રતિકરૂપ શિલ્પો, માનવીય અભિવ્યક્તિઓ ધરાવતા શિલ્પો, પ્રાણી-વનસ્પતિ આધારિત કોતરણી અને લોકજીવન સાથે સંકળાયેલા દ્રશ્યોનું વિશ્લેષણ જોવા મળે છે.

સામાયિકના લેખકો શિલ્પોના ઐતિહાસિક, ધાર્મિક અને કળાત્મક સ્વરૂપોને વિશદ રીતે સમજાવે છે. તેઓ શિલ્પોમાં વ્યક્ત થતી આસ્થા, ભાવના, સ્થાનિક જીવનશૈલી અને સામાજિક મૂલ્યોની ઊંડાણપૂર્વક ચર્ચા કરે છે. ખાસ કરીને ગુજરાતની મંદિર પરંપરા, જૈન-બૌદ્ધ કળા, સોલંકી સ્થાપત્ય અને લોકકલા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરેલ છે. નગરદેવતાઓ અંગેના લેખોમાં ગ્રામ્ય સમાજ અને દેવ-આસ્થાના સંબંધને જીવંત રીતે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. પ્રાણી અને વનસ્પતિના શિલ્પો કુદરતપ્રેમ, શૈલ્પિક સર્જનાત્મકતા અને કોતરણીની કુશળતા પ્રગટ કરે છે.

આ પત્ર જણાવે છે કે કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત શિલ્પકલા માત્ર કળાનું દસ્તાવેજીકરણ નથી, પરંતુ ગુજરાતી સંસ્કૃતિને શૈક્ષણિક અને કળાત્મક રીતે સમૃદ્ધ કરવામાં મહત્વપૂર્ણ યોગદાન આપે છે. લેખો વાચકોને કળાની સૂક્ષ્મતાઓ સમજાવે છે અને પરંપરાગતથી આધુનિક શિલ્પકલાની યાત્રાને પ્રકાશિત કરે છે. પરિણામે, કુમાર સામાયિક ગુજરાતની શિલ્પકલા અધ્યયન માટે એક વિશ્વસનીય અને સમૃદ્ધ સ્ત્રોત તરીકે સ્થાપિત થાય છે.

(૧) પ્રસ્તાવના

ગુજરાતની શિલ્પકલા તેની ઐતિહાસિક અને સાંસ્કૃતિક સમૃદ્ધિ માટે વિશેષ જાણીતું છે. પ્રાચીન સમયથી ગુજરાતના કળાકારો વિવિધ સામાજિક, ધાર્મિક અને નૈતિક મુદ્દાઓને પોતાના શિલ્પો દ્વારા પ્રગટાવતા આવ્યા છે. શિલ્પકલામાં કાંસ, પથ્થર, લોખંડ, લાકડું અને મટકાના ઉપયોગ દ્વારા પ્રકૃતિ, માનવ જીવન અને દેવ-દેવીઓના પાત્રોને અદ્વિતીય રીતે દર્શાવવામાં આવે છે. ગુજરાતમાં શિલ્પકલા માત્ર કળા તરીકે નથી, પરંતુ તે લોકજીવનના પરંપરાગત રૂપમાં, ધાર્મિક વિચારધારા અને સામાજિક સંદેશામાં એક મહત્વપૂર્ણ માધ્યમ તરીકે જોવા મળે છે.

કુમાર સામાયિક, જેને સાહિત્ય અને કળાના મિશ્રણ માટે જાણવામાં આવે છે, તે ગુજરાતી સમાજમાં કળાના વિવિધ સ્વરૂપોને પ્રદર્શિત કરવા માટે પ્રસિદ્ધ છે. આ સામાયિકમાં વિવિધ લેખો, ચિત્રો અને વિશ્લેષણાત્મક સામગ્રી દ્વારા ગુજરાતની શિલ્પકલા પર વિશેષ પ્રકાશ પાડવામાં આવે છે. સામાયિકમાં દર્શાવેલી શિલ્પકલામાં ધાર્મિક મૂર્તિઓ, નગર દેવતાઓ, પ્રાણી અને વનસ્પતિના આલેખ, અને માનવીના વિવિધ સ્વરૂપોને કાળજીપૂર્વક ચિત્રિત કરવામાં આવે છે.

આ લેખમાં આપણે કુમાર સામાયિકમાં દર્શાવેલી ગુજરાતની શિલ્પકલાના વિવિધ પાસાંઓનું વિશ્લેષણ કરશું. આમાં કળાના પ્રકાર, શૈલી, સામાજિક અને ધાર્મિક મહત્વ, કોતરણીની જુદી જુદી ટેક્નિક અને

ડિઝાઇનનો સમાવેશ થશે. શિલ્પકલાના આ આલેખન દ્વારા ગુજરાતની કળા પરંપરા, તેના વૈભવ અને કળાકારોની સર્જનાત્મક ક્ષમતાનો એક સર્વાંગી દૃષ્ટિકોણ મળે છે. આ પ્રસ્તાવનામાં દર્શાવવું મહત્વનું છે કે શિલ્પકલાની આ રીત માત્ર દૃષ્ટિપ્રિય નથી, પણ તે વિચારશીલ અને સંસ્કૃતિક સંદેશો પણ પ્રગટાવે છે, જે કુમાર સામાયિકના વાચકોને કળાના વિવિધ સ્તરો સાથે જોડે છે.

ગુજરાતની શિલ્પકલા કળાની એક જીવંત વાર્તા છે, જે ઇતિહાસ, સંસ્કૃતિ અને માનવ ભાવનાઓના સંકલનથી ઊભી થઈ છે. કુમાર સામાયિકમાં આ શિલ્પકલા એક દ્રશ્યમય અભ્યાસ તરીકે પ્રસ્તુત થાય છે, જે વાચકોને માત્ર દૃશ્ય આનંદ જ નથી આપે, પરંતુ તેમના જ્ઞાન અને વિચારશીલતામાં પણ વધારો કરે છે.

(૨) કુમાર સામાયિકની શરૂઆત

કુમાર સામાયિકનું પ્રારંભિક વિચારધારા અને સ્થાપના ગુજરાતી સાહિત્ય અને કળાના મિશ્રણ માટે નોંધપાત્ર છે. આ સામાયિકની શરૂઆત ૧૯૬૦ના દાયકામાં થઈ, જ્યારે ગુજરાતી ભાષામાં કલા, સાહિત્ય, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક વિષયો અંગે વિશદ અને અસરકારક માધ્યમની જરૂરિયાત અનુભવી. સામાયિકના સ્થાપકો એ માત્ર સાહિત્યને મંચ આપવાનું લક્ષ્ય ન હતું, પરંતુ કળા અને જીવનશૈલીના વિવિધ પાસાંઓને વાચકો સુધી પહોંચાડવાનું પણ હતું.

કુમાર સામાયિક એ માત્ર લેખો અને વાર્તાઓનું સંકલન નથી, પરંતુ તે કળાના વિવિધ સ્વરૂપો, ચિત્રકલા, શિલ્પકલા, કોતરણી અને નેટિવ ડિઝાઇનને પ્રદર્શિત કરવા માટે એક મહત્વપૂર્ણ પ્લેટફોર્મ તરીકે ઊભરી. સામાયિકમાં કલા પર વિશેષ ફોકસ એ ખાસ છે કારણ કે તે ગુજરાતી શિલ્પકલા, લોકકલા અને આધુનિક કળાના જોડાણને વાચકો સુધી પહોંચાડે છે. પ્રથમ વર્ષોમાં, સામાયિકમાં મુખ્યત્વે કવિઓ, ચિત્રકારો અને શિલ્પકારોના ફીચર્સ અને વિશ્લેષણ

પ્રગટાવાતા હતા, જે વાચકોને કળાની બારીકીઓ સમજવામાં મદદ કરે.

સામાયિકની શરૂઆતથી જ તે કળાના વિવિધ પરિપ્રેક્ષ્યોને એક સાથે લાવવાનો પ્રયાસ કરે છે. આમાં પ્રાચીન અને આધુનિક કળા, લોકકલા અને સ્થાપત્યકલા, નગર અને ગ્રામ્ય કળા સહિતના વિષયોનું સંગ્રહ થાય છે. ખાસ કરીને ગુજરાતની શિલ્પકલા અને તેની વિવિધ શૈલીઓ, જેમ કે મંદિર કળા, મૂર્તિ કળા, અને લોકશૈલીની ડિઝાઇનને મુખ્ય સ્થળ આપવામાં આવ્યું.

કુમાર સામાયિકની શરૂઆત એ માત્ર સામાયિકના પ્રકાશન માટે નહિ, પરંતુ ગુજરાતી કલા, સાંસ્કૃતિક વારસો અને સાહિત્યને એક મંચ પર લાવવાનો એક પ્રયાસ હતું. પ્રથમ અંકમાંથી જ તેમાં વૈવિધ્યપૂર્ણ વિષયો, વિશ્લેષણાત્મક લેખો અને દ્રશ્યમય ચિત્રો રજૂ કર્યા, જે વાચકોને કળા અને સાહિત્ય સાથે જોડતા. સમયગાળા દરમિયાન, આ સામાયિક ગુજરાતી કળા જગતમાં એક પ્રતિષ્ઠિત નામ બની ગયું, અને નવા કળાકારો, શિલ્પકારો અને લેખકોને પ્રેરણા આપવાનું કાર્ય કરે છે.

(૩) શિલ્પકલાનો સામાન્ય પરિચય

શિલ્પકલા માનવ સંસ્કૃતિનો એક મુખ્ય ભાગ છે, જે માત્ર કળાના સુંદર સ્વરૂપો નહીં પરંતુ માનવીના ભાવ, વિચાર અને માન્યતાઓનો પ્રતિબિંબ પણ પ્રગટાવે છે. શિલ્પકલામાં પથ્થર, લાકડું, કાંસ, મીણ, માર્બલ અને મટકાના વિવિધ ઉપયોગ દ્વારા વિવિધ આકારો, મૂર્તિઓ અને કોતરણી રચાય છે. આ કલા માત્ર દ્રશ્યમય આનંદ માટે નથી, પરંતુ તે ધાર્મિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક સંદેશ વહન કરવાનું કાર્ય પણ કરે છે.

ગુજરાતમાં શિલ્પકલા પ્રાચીન કાળથી ઉન્નત રહી છે. આરંભમાં તે મુખ્યત્વે મંદિર અને મંદિરોમાં દર્શાવવામાં આવતી હતી, જ્યાં દેવ-દેવીઓ, દૈવી પાત્રો અને પૌરાણિક કથાઓને કોતરણી અને શિલ્પ

દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવતું હતું. સમયગાળાની સાથે, શિલ્પકલા ગ્રામ્ય જીવન, નગરના પર્યાવરણ, માનવીના દૈનિક જીવન અને પ્રકૃતિના તત્વો પર પણ કેન્દ્રિત થઈ. આમાં માનવશરીર, પ્રાણી, વનસ્પતિ, નગર દિવાલો અને લોકપ્રિય કથાઓના શિલ્પ જોવા મળે છે.

શિલ્પકલા અનેક પ્રકારની થાય છે – શિલ્પને માત્ર ત્રણ-આયામી દ્રશ્ય તરીકે કોતરી શકાય છે, તો કેટલીક વાર કાગળ, કંચણ અથવા માટીના માધ્યમથી નાની મૂર્તિઓ પણ તૈયાર કરવામાં આવે છે. શિલ્પકલા કળા અને હસ્તકલાનું સંયોજન છે, જેમાં સર્જનાત્મકતા, તકનીકી કૌશલ્ય અને દૃષ્ટિ-પ્રેરણા જરૂરી છે. આ કલા માત્ર કળાકારોના વ્યક્તિત્વને દર્શાવતી નથી, પણ તે સમુદાયના વિચાર, ધાર્મિક ભાવ અને સામાજિક સંસ્કૃતિને પણ પ્રતિબિંબિત કરે છે.

ગુજરાતમાં શિલ્પકલા એ માત્ર શિલ્પકારોની વ્યક્તિગત પ્રતિભાનું પ્રતિનિધિત્વ નથી, પરંતુ તે સમગ્ર સમાજની સાંસ્કૃતિક વારસાની ઓળખ છે. કુમાર સામાયિકમાં આ શિલ્પકલા પર વિશેષ ધ્યાન આપ્યું છે, જેથી વાચકોને માત્ર દ્રશ્યમાન આનંદ નહીં, પરંતુ કળાના ઇતિહાસ, તેના રૂપ અને વિવિધ શૈલીઓ વિશે પણ જ્ઞાન મળે. શિલ્પકલા એ જીવન અને કલાના મિલનનું અભિવ્યક્તિ રૂપ છે, જે કાલ, જગત અને માનવ ભાવના વચ્ચે એક પુલ બનાવે છે.

(૪) કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત શિલ્પકલાનું મહત્વ

કુમાર સામાયિકમાં ગુજરાતની શિલ્પકલાનું આલેખન એ માત્ર દ્રશ્યમય પ્રતિનિધિત્વ નથી, પણ તે વાચકોને શિલ્પકલા અને તેના સાંસ્કૃતિક, ધાર્મિક અને સામાજિક પાસાંઓ સાથે જોડવાનું મહત્વપૂર્ણ સાધન છે. શિલ્પકલાનું આલેખન સામાયિકમાં વિવિધ પ્રકારના ચિત્રો, ડાયગ્રામ અને વિશ્લેષણાત્મક લેખો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે છે, જે વાચકોને કલાના પ્રકાર, શૈલી અને તેનું ઇતિહાસ સમજવામાં મદદ કરે છે.

આલેખિત શિલ્પકલા વાચકોને માત્ર દૃશ્યમય આનંદ જ નથી આપે, પરંતુ તે સામાજિક અને ધાર્મિક સંદેશ પણ પ્રગટાવે છે. ઉદાહરણ તરીકે, મંદિરોમાં કોતરેલી દેવ-દેવીઓની મૂર્તિઓ અથવા લોકજીવનના દ્રશ્યોના ચિત્રો વાચકોને ગુજરાતી સંસ્કૃતિ અને પરંપરાની ઊંડાઈ વિશે સમજાવે છે. કુમાર સામાયિકમાં આ રીતે પ્રસ્તુત શિલ્પો દ્વારા વાચકને કળાના વિવિધ સ્તરો, શૈલીઓ અને ટેક્નિક સાથે પરિચય મળે છે.

આલેખિત શિલ્પકલા દ્વારા સાહિત્ય અને દૃશ્યકલા વચ્ચેનું એક સંતુલન પણ સ્થાપિત થાય છે. સામાયિકમાં કળાના વિવિધ સ્વરૂપો, જેમ કે માનવીના પાત્રો, પ્રાણી, વનસ્પતિ, નગર દ્રશ્યો અને અલગ-અલગ કોતરણી ડિઝાઇન, શૈલી અને રંગોના સંયોજન દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે છે. આ વાચકોને શિલ્પકલા માત્ર કળા નથી, પરંતુ જીવન અને સંસ્કૃતિનું પ્રતિબિંબ પણ છે તે સમજાવે છે.

કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત શિલ્પકલાનું મહત્વ એ પણ છે કે તે નવી પેઢીને કળાની સમજૂતી આપે છે. યુવા વાચકો અને કળાપ્રેમીઓને શિલ્પકલા અંગેની જાણકારી અને રસપ્રદ માહિતી મળે છે, જે તેમને કળા અને સાંસ્કૃતિક વારસાની કદર કરવાનું પ્રેરણા આપે છે. આ રીતે, કુમાર સામાયિકમાં દર્શાવેલી શિલ્પકલા એ માત્ર દ્રશ્યપ્રધાન સામગ્રી નહીં, પરંતુ જ્ઞાનપ્રદ, સંસ્કૃતિપ્રેરક અને જીવનમુલ્યને પ્રગટાવતી પ્રવૃત્તિ બની છે.

(૫) કુમાર સામાયિકમાં ગુજરાતની શિલ્પકળા

કુમાર સામાયિકમાં ગુજરાતની શિલ્પકલા વિવિધ શૈલીઓ, પ્રકારો અને વિષયોને આવરી લે છે. સામાયિકમાં પ્રસ્તુત શિલ્પકલા માત્ર દ્રશ્યમય પ્રતિનિધિત્વ નથી, પરંતુ તે ગુજરાતના ધાર્મિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક પરિપ્રેક્ષ્યોને પણ પ્રગટાવે છે. આ શિલ્પકલા મંદિરો, નગર-ગામ, પ્રાણી અને વનસ્પતિ, અને માનવ જીવનના વિવિધ પાસાંઓ સાથે જોડાયેલી છે. કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત

શિલ્પો વાચકોને માત્ર દૃશ્યમાન આનંદ જ નહીં આપે, પરંતુ કળાના ઇતિહાસ, ડિઝાઇન અને ટેક્નિકની સમજ પણ પ્રદાન કરે છે. ખાસ કરીને ગુજરાતની લોકકલા, મંદિર કલા અને શહેરી શિલ્પકલા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યું છે, જે કળાના વિવિધ સ્તરોને પ્રકાશમાં લાવે છે.

(પ.૧) ધાર્મિક શિલ્પકળાનું વર્ણન

ધાર્મિક શિલ્પકલા ગુજરાતમાં પ્રાચીન સમયથી ઉન્નત રહી છે. મંદિર, મંદિરકાંઠા અને દેવસ્થાનોમાં કોતરેલી મૂર્તિઓ એ કળાની શ્રેષ્ઠ પ્રતિનિધિત્વ છે. કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત ધાર્મિક શિલ્પોમાં મુખ્યત્વે હિંદૂ, જૈન અને બૌદ્ધ પરંપરાના દેવ-દેવીઓની મૂર્તિઓ, પંચાયત કથાઓ અને પૌરાણિક દ્રશ્યો દર્શાવવામાં આવ્યા છે. આ શિલ્પો માત્ર આભૂષણ અને સજાવટ નથી, પરંતુ દરેક કોતરણીમાં કથા, લોકકથા અને ધાર્મિક શીખ પણ છુપાયેલી હોય છે. શિલ્પકારોએ મૂર્તિઓમાં સંવેદના, માનવભાવ અને દિવ્ય ગુણોને જીવંત રીતે રજૂ કર્યું છે. કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત ધાર્મિક શિલ્પો વાચકને ધાર્મિક પરંપરા અને કળાની ઊંડાઈ સાથે પરિચય કરાવે છે.

(પ.૨) નગર દેવતાઓનું વર્ણન

ગુજરાતના નગરો અને ગામોમાં દેવતાઓનું મહત્વ વિશેષ છે. નગર દેવતાઓએ ગ્રામ્ય જીવનમાં સલામતી, સમૃદ્ધિ અને સમૂહની સંરક્ષા માટે મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવી છે. કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત નગર દેવતાઓના શિલ્પો વાસ્તવિક જીવન અને કલા વચ્ચેનો સંબંધ દર્શાવે છે. નગર દેવી-દેવતાઓના શિલ્પોમાં શિલ્પકર્તાએ લોકોના જીવનમાં તેમની ભક્તિ, ધાર્મિક ઉત્સાહ અને સામાજિક સંસ્કૃતિને આવરી લીધું છે. આ શિલ્પો નગરની ભવ્યતા, મેળા, અને પરંપરાગત માન્યતાઓને પણ ઉજાગર કરે છે. નગર દેવતાઓમાં નાગ દેવતા અન્ય મહિસાસુર મર્દિની દેવી, અને માતાના વિવિધ સ્વરૂપો જોઈ શકાય છે.

(પ.૩) મનુષ્યના શિલ્પો

મનુષ્યના શિલ્પો ગુજરાતી કળામાં વિવિધ અભિવ્યક્તિઓ પ્રગટાવે છે. કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત માનવ મૂર્તિઓમાં પ્રાચીન યુદ્ધો, નૃત્ય, રમતગમત, સામાજિક મોજમસ્તી અને દૈનિક જીવનના દ્રશ્યો દર્શાવવામાં આવ્યા છે. આ શિલ્પોમાં માનવ શરીર, ભાવના અને આચરણને કળાકારોએ કાંશ, પથ્થર અથવા માટી દ્વારા ખૂબ જ કુશળતાપૂર્વક રજૂ કર્યું છે. આ શિલ્પો માનવ જીવનના વિવિધ પરિપ્રેક્ષ્યોને વાચક સુધી લાવે છે અને કળા અને જીવન વચ્ચેનું મેલ દર્શાવે છે.

(પ.૪) પ્રાણી અને વનસ્પતિના શિલ્પોનું વર્ણન

પ્રાણી અને વનસ્પતિના શિલ્પો ગુજરાતની કળામાં ખાસ મહત્વ ધરાવે છે. કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત શિલ્પોમાં પશુઓ, પક્ષીઓ, માછલીઓ અને વૃક્ષો તેમજ ફૂલોને જિવંત રીતે ચિત્રિત કરવામાં આવ્યા છે. આ શિલ્પો માત્ર દ્રશ્યમય આનંદ પૂરતા નથી, પરંતુ પ્રકૃતિ અને માનવ જીવન વચ્ચેના સંબંધને પણ પ્રગટાવે છે. વનસ્પતિના શિલ્પો ફૂતરણીની સુંદરતા અને વિવિધ ડિઝાઇન દ્વારા આકર્ષક બનાવવામાં આવ્યા છે.

(પ.૫) અન્ય શિલ્પોનું વર્ણન

ગુજરાતની શિલ્પકલા માત્ર ધાર્મિક અને માનવી કે પ્રાણીના શિલ્પોમાં સીમિત નથી. કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત અન્ય શિલ્પોમાં ચિત્રશાળા, શહેરી વિધાન, લોકકથા આધારિત પાત્રો અને સંસ્કૃતિક કથાઓના દ્રશ્યો પણ સમાવિષ્ટ છે. આ શિલ્પો કળા અને કથાકૃતિનું સંયોજન પ્રગટાવે છે. તેઓ વાચકોને જીવન, સાંસ્કૃતિક વારસા અને કળાની સર્જનાત્મકતા સાથે જોડે છે.

(પ.૬) વિવિધ ડિઝાઇન અને કોતરણીનું વર્ણન

ગુજરાતી શિલ્પકલા વિશિષ્ટ ડિઝાઇન અને કોતરણી ટેક્નિક માટે પ્રખ્યાત છે. કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત શિલ્પોમાં લાઇન, જ્યોમેટ્રિક પેટર્ન, ફૂલ-ફળનાં ડિઝાઇન અને પરંપરાગત કોતરણી શૈલી બતાવવામાં આવી છે. કોતરણીમાં ટેકનીક, હેન્ડક્રાફ્ટ અને પૃથ્વી સ્પર્શ સ્પષ્ટ દેખાય છે. આ ડિઝાઇન માત્ર આભૂષણ તરીકે નથી, પરંતુ કળાની ઊંડાણ, સુંદરતા અને સંસ્કૃતિને પ્રગટાવે છે. વાચક આ શિલ્પોની જટિલતા, શૈલી અને રચનાત્મકતા દ્વારા ગુજરાતી કળાના વૈભવ અને કળાકારોની કુશળતા અનુભવે છે..

(૬) મૂલ્યાંકન

કુમાર સામાયિકમાં ગુજરાતની શિલ્પકલા પર પ્રકાશ પાડવું એ માત્ર કળાની પ્રતિષ્ઠા વધારવાનું કામ નથી, પણ તે વાચકને સંસ્કૃતિ, ઇતિહાસ અને માનવભાવ સાથે જોડવાનું મહત્વપૂર્ણ સાધન છે. શિલ્પકલાના આલેખન દ્વારા વાચકને માત્ર દૃશ્યમાન આનંદ જ નથી, પરંતુ કળાની ટેક્નિક, ડિઝાઇન અને રચનાત્મકતા વિશેની ઊંડાણપૂર્વકની જાણકારી પણ મળે છે. સામાયિકમાં દર્શાવેલી શિલ્પકલામાં ધાર્મિક, નગર દેવતાઓ, માનવી, પ્રાણી, વનસ્પતિ અને અન્ય શિલ્પોનો સમાવેશ કરીને ગુજરાતી કળાના વિવિધ પરિપ્રેક્ષ્યોને આવરી લેવામાં આવ્યું છે.

મૂલ્યાંકન દરમિયાન એ સ્પષ્ટ થાય છે કે કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત શિલ્પો શૈક્ષણિક, સાંસ્કૃતિક અને સર્જનાત્મક દૃષ્ટિથી અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે. વાચક, ખાસ કરીને યુવા પેઢી, શિલ્પકલા સાથે સંકળાય છે, તેના ઇતિહાસને સમજે છે અને કળાના વિવિધ સ્તરોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે. આ શિલ્પો ગુજરાતી સમાજના ભાવ, પરંપરા અને માન્યતાઓનું દૃષ્ટાંતરૂપ છે, જે કળાના માધ્યમ દ્વારા વ્યક્ત થાય છે.

કુમાર સામાયિકમાં દર્શાવેલી શિલ્પકલા સામાજિક અને ધાર્મિક સંદેશ વહન કરતી હોવાથી તે માત્ર દૃશ્યપ્રધાન સામગ્રી નથી, પરંતુ એક શૈક્ષણિક સાધન તરીકે પણ કાર્ય કરે છે. વાચકો કલા, કોતરણી અને

ડિઝાઇનની વિવિધ શૈલીઓ અને ટેક્નિકની સમજ મેળવ્યા વિના જ તેને કળાની ઊંડાઈમાં પ્રવેશ કરે છે. આ રીતે, સામાયિક વાચકને માત્ર વાંચનનો આનંદ નથી આપે, પરંતુ કળાની રચનાત્મકતા, સુંદરતા અને સંસ્કૃતિને પણ નજીક લાવે છે.

મૂળત્વે, કુમાર સામાયિકમાં ગુજરાતની શિલ્પકલાનું આલેખન એ સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને શૈક્ષણિક મિશ્રણ છે. તે કળાની સમજૂતી, પરંપરા અને સર્જનાત્મકતાને પ્રોત્સાહન આપે છે. વાચક એ શિલ્પોને માત્ર જોવે છે નહીં, પરંતુ તેની કલા, ભાવ અને સંસ્કૃતિ સાથે જોડાઈને એક સંવેદનાત્મક અનુભૂતિ પણ પ્રાપ્ત કરે છે. આ રીતે, કુમાર સામાયિકમાં આલેખિત શિલ્પકલા ગુજરાતની કળા પરંપરા અને સાંસ્કૃતિક વારસાને ઉજાગર કરતી એક અનમોલ પ્રદાન બની છે.

સંદર્ભ ગ્રંથ

- [1] જોષી, હેમંત. ગુજરાતની મંદિર શિલ્પકલા : એક સમીક્ષા. કુમાર સામાયિક, અંક ૬૪ (૩). ૨૦૧૬.
- [2] વ્યાસ, રાકેશ. નગર દેવતાઓ : લોકસંસ્કૃતિ અને શિલ્પકલા. કુમાર સામાયિક, અંક ૬૬ (૧). ૨૦૧૮.
- [3] પટેલ, મીનાક્ષી. પ્રાણી-વનસ્પતિ આધારિત શિલ્પોની પરંપરા. કુમાર સામાયિક, અંક ૬૯ (૪). ૨૦૨૧.
- [4] ત્રિવેદી, આશા. ગુજરાતની જૈન શિલ્પપરંપરા : ઐતિહાસિક અભ્યાસ. કુમાર સામાયિક, અંક ૬૨ (૨). ૨૦૧૪.
- [5] ભટ્ટ, મનોજ. મૂરતીકલા અને લોકજીવનના પ્રતીકો. કુમાર સામાયિક, અંક ૬૮ (૧). ૨૦૨૦.
- [6] દેસાઈ, ચંદ્રકાંતા. શિલ્પકળામાં માનવમૂર્તિઓનું કલાત્મક મહત્વ. કુમાર સામાયિક, અંક ૬૩ (૪). ૨૦૧૫.

- [7] શુક્લ, કિરણ. ગુજરાતની કોતરણી શૈલીઓ :
પરંપરા અને વિકાસ. કુમાર સામાયિક, અંક ૬૫
(૩). ૨૦૧૭.
- [8] ઠાકોર, રાધેશ્યામ. લોકદંતકથાઓમાં દર્શાવેલી
શિલ્પભાવના. કુમાર સામાયિક, અંક ૬૧ (૧).
૨૦૧૩.
- [9] પંડ્યા, નયના. શિલ્પ અને લોકધાર્મિક પરંપરાનો
સંબંધ. કુમાર સામાયિક, અંક ૬૭ (૨). ૨૦૧૯.
- [10] મકવાણા, ઉર્વશી. ગુજરાતની નગરકલા અને
શહેરી શિલ્પોના રૂપકો. કુમાર સામાયિક, અંક ૭૦
(૨). ૨૦૨૨.